

อ ธิ ย า ศั ย ข อ ง ม นุ ษ ย์

(๒)

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความแค้นใจ
ถูกว่าแม้เล็กน้อยก็ขัดเคืองฉุนเฉียว กระพัดกระเฟียดกระด้าง
กระเดื่อง แสดงความโกรธความขัดเคือง และความไม่พอใจให้ปรากฏ
แต่เขาเป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบของหอม
เครื่องอุปได้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณพราหมณ์
และไม่ใช่เป็นผู้มีจริยยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ
การไหว้ และการบูชาของผู้อื่น ไม่กีดกัน ไม่ตัดรอน ไม่ผูก
ความริษยา ถ้าบุคคลนั้น จุตจากอรรถภาพนั้นไปสู่สัมปรายภพ
แล้วกลับมาเกิดอีก ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณทรมาน รูปร่างงาม แต่จะ
เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์

อรรถาธิบายของมนุษย์ (๒)

๔๐

การสร้างบารมี เป็นสิ่งที่นักสร้างบารมีทั้งหลายจะต้องบำเพ็ญกันทุกๆ วัน โดยไม่มีวันว่างเว้นเลย ตั้งแต่ทานบารมี ศีลบารมีเรื่อยไป จนกระทั่งถึงอุเบกขาบารมี เพราะเราเกิดมาเป็นมนุษย์ มีโอกาสดีที่สุดในการสร้างบารมี อีกทั้งเรายังเป็นสัมมาทิฐิ เข้าใจเรื่องบาปบุญคุณโทษ จึงได้ให้ออกาสแก่ตัวของเราเอง สร้างความดีอย่างไม่หยุดยั้ง การเกิดมาอย่างนี้ได้ชื่อว่าเกิดมาอย่างมีคุณค่า ได้สร้างบารมีซึ่งเป็นงานแท้จริง สิ่งที่เราควรจะทำควบคู่กันไปกับการกิจประจำวันคือ หมั่นทำใจหยุดใจนิ่งไปพร้อมๆ กัน อย่าให้ขาดแม้แต่วันเดียว เพื่อเข้าถึงที่พึ่งที่ระลึกที่แท้จริง คือ พระรัตนตรัยในตัว ซึ่งเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขในธรรม ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า รสแห่งธรรมชนะรสทั้งปวง

มีวาระภาสิตที่ปรากฏใน จตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย ว่า

“บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความแค้นใจ ถูกว่าแม้เล็กน้อยก็ขัดเคืองฉุนเฉียว กระพืดกระเฟียดกระด้างกระเดื่อง แสดงความโกรธความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ แต่เขาเป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณพราหมณ์ และไม่เป็นผู้มีใจ

อรรถาธิบายของ ม.นุช (๒)

๔๑

ริษยาในลาภ ลักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของผู้อื่น ไม่กีดกัน ไม่ตัดรอน ไม่ผูกความริษยา ถ้าบุคคลนั้น จุติจากอภัตถานั้นไปสู่สัมปรายภพ แล้วกลับมาเกิดอีก ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณทราม รูปร่างงาม แต่จะเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโอกาสสมบัติมากและสูงศักดิ์

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมักโกรธ มากด้วยความขุ่นมัว ชัดเคืองใจ เมื่อถูกว่านิตหน้อยก็โกรธเคือง ผูกพยาบาท แสดงความโกรธฉุนเฉียว ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน เหมือนแผลเก่าที่ถูกไม้ตำ ย่อมทำให้บาดเจ็บและเกิดเป็นแผลใหญ่ได้โดยง่าย คนที่มีอุปนิสัยโทสจริตนั้นก็มักจะเป็นอย่างนี้ จะมีความชัดเคืองใจอยู่เสมอๆ แม้เวลาทำบุญก็มีโทสะ ถึงทรัพย์สมบัติจะเกิดขึ้นมากมาย แต่ตัวเองกลับเป็นคนท้อแท้พुरुषสมบัติ”

เมื่อครั้งที่แล้ว ได้นำเรื่องอุปนิสัยของคนมาแล้วให้ได้เรียนรู้กัน เพื่อจะได้ดูคนเป็น บริหารคนให้เหมาะสมกับงาน และเพื่อเป็นการประดับสติปัญญา ขณะเราไปทำหน้าที่ของกัลยาณมิตร ชี้แนะให้เขาเห็นคุณค่าของการสร้างบารมี เราจะได้ทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ไม่บกพร่อง ได้เล่าไปแล้ว ๒ หัวข้อคือ รากฉริต และศรัทธาฉริต ครั้งนี้จะนำข้อที่เหลือมาแล้วให้ได้ศึกษากันต่อไป เมื่อเข้าใจแล้วจะได้รู้จักแยกแยะคนออก และ

อรรถาธิบายของมนุษย์ (๒)

๔๒

อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จิตที่ ๓ คือ โทสจิต คนจิตนี้มีข้อสังเกตที่ง่ายมาก หากเราสังเกตทางอิริยาบถ คนโทสจิตจะเป็นคนที่มีอิริยาบถ ฉับไวไม่นุ่มนวล เวลาเดินก็ลงส้นหนักๆ วางเท้ายกเท้าเร็ว มีอาการที่ร้อนเหมือนจะรีบไป การจัดข้าวของก็จะจัดแบบลวกๆ ไม่ประณีต ไม่คำนึงถึงความสวยงาม เอาแค่ว่าพอใช้ได้ เวลานอน ก็ล้มตัวลงนอนอย่างรวดเร็ว ถ้าถูกปลุกให้ลุกก็จะผลุนผลันรีบ ลุกขึ้น มีอาการเหมือนคนสะดุ้งตกใจ ถ้าไม่พอใจก็จะแสดง อาการเคร่งเครียด หน้าตาไม่รับแขก ใครมาซักถามอะไรใน ตอนนี้ต้องระวังให้ดี เพราะจะได้รับคำตอบด้วยน้ำเสียงที่ไม่รื่นหู เหมือนเอาก้านบัวหลวงแยงเข้าไปในหู หากสังเกตการกระทำ ก็จะพบว่า เวลาทำอะไรจะทำได้ด้วยความรีบร้อน แต่รวดเร็วทันใจ จะทำอะไรทำทางซึ่งข้งเอาจริงเอาจัง แต่บางครั้งก็สะเพร่าไม่ค่อย ละเอียดลออเท่าที่ควร

หากเราสังเกตการบริโภคขบฉัน คนที่มีโทสจิตมักจะ ชอบอาหารที่มีรสจัด เวลาบริโภคก็มักจะทำคำข้าวโตๆ รีบร้อน ในการรับประทาน หากสังเกตทางทัศนะ เวลาพบเห็นสิ่งที่ไม่ ถูกใจ ก็จะแสดงอาการขัดเคืองหงุดหงิดรำคาญ ถ้าหาก ไม่พอใจก็จะแสดงออกอย่างเห็นได้ชัด ความแตกต่างที่เห็นได้ ชัดของคนโทสจิต คือ จะมีสภาวะอารมณ์ของจิตที่ประกอบไป

อรรถาธิบายของ ม.นุช ย์ (๒)

๔๓

ด้วยโทษค่อนข้างมาก มักจะโกรธง่ายและชอบผูกโกรธ บางครั้งถ้าควบคุมอารมณ์ไม่อยู่ ก็จะเกิดการกระทบกระทั่งคนอื่นอย่างรุนแรง หรือกระทบกระทั่งเทียบเปรียบเปรยผู้อื่นให้เจ็บใจ บางทีก็ตื้อจนขาดเหตุผล ไม่ค่อยจะยอมใคร ถ้าจะมอบหมายงานให้คนประเภทนี้ หากงานไหนเป็นงานใหญ่ที่ต้องใจเย็นๆ ต้องคิดให้รอบคอบก่อนมอบหมายงาน เพราะจะทำให้งานใหญ่เสียได้

คนที่มีอุปนิสัยโทสจริตนี้ นอกจากจะก่อให้เกิดผลกระทบต่องานใหญ่แล้ว สิ่งที่มีผลกระทบโดยตรงคือ ตัวเราเอง ผู้มีโทสจริต หากพลั้งเผลอไปก่อบาปอกุศลต่อผู้ที่มีคุณธรรมมากกว่าเราแล้ว ก็จะเป็นผลร้ายต่อตัวเราเอง *เหมือนนางปัญจปาปาผู้มีบาป ๕ ประการ เป็นหญิงขี้เหวี่ยง มีอวัยวะทั้ง ๕ ประการ คือ มือ เท้า ปาก ตา และจมูกบิดเบี้ยวน่าเกลียด ที่เป็นเช่นนี้เพราะในอดีตชาติ พลัดพลั้งไปทำกิริยาที่ไม่สุภาพต่อผู้ทรงศีลเรื่องมีอยู่ว่า วันหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้าเสด็จบิณฑบาตดินเหนียวเพื่อจะใช้ฉาบทากุฏิเสนาสนะ บิณฑบาตผ่านมาหลายแห่งก็ยังไม่พบดินเหนียว จนกระทั่งผ่านบ้านหญิงสาวคนหนึ่ง ซึ่งกำลังรวบรวมดินเหนียว เพื่อจะเอาไปใช้งานที่เรือนของตนอยู่พอดี

*มก. เล่ม ๖๒ หน้า ๕๘๘

อรรถาธิบายของมนุษย์ (๒)

๔๔

เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าเห็นดังนั้น ท่านก็เดินเข้าไปหา พร้อมแสดงกิริยาขอบิณฑบาตดินเหนียว เนื่องจากอุปนิสัยดั้งเดิมของหญิงสาวคนนี้เป็นคนอารมณ์ร้อนมีโทสะมาก เมื่อเห็นพระเดินมา ก็รู้สึกไม่พอใจ แต่เมื่อถูกขอก็ขัดไม่ได้ จึงถวายน้ำไป แต่เวลาถวายน้ำแทนที่จะถวายให้ดี กลับเอาก้อนดินเหนียวทุ่มใส่ลงในบาตรของท่าน พร้อมแสดงกิริยาอาการหงุดหงิดฉุนเฉียว ทำตาค้อนท่าน ลมหายใจก็พืดฟาด แถมยังกระแทกเท้าต่อหน้าท่านด้วย

ด้วยกรรมที่ทำเช่นนี้ ทำให้นางเกิดเป็นหญิงผู้มีอาการอัปลักษณ์ ๕ ประการ ทั้งมือ เท้า ตา จมูก ปากบิดเบี้ยวหมด พวกหมู่ญาติจึงตั้งชื่อว่า ปัญจปาปา แต่ถึงกระนั้น ด้วยอาณิสสที่ได้อถวายน้ำดินเหนียว ทำให้นางเป็นผู้ที่มีผิวพรรณงาม มีสัมผัสที่พิเศษกว่าคนอื่น ใครก็ตามที่ได้จับต้องร่างกายของนางแล้ว จะหลงรักและติดอกติดใจในสัมผัสนั้น ทำยที่สุดด้วยความเป็นผู้มีผิวที่นุ่มนวล จึงได้เป็นมเหสีของพระราชาถึง ๒ เมืองด้วยกัน หากในวันนั้นนางได้อถวายน้ำดินเหนียวด้วยความเคารพ ผลบุญจะทำให้นางสมบูรณ์ด้วยความงาม ๕ อย่าง แทนบาป ๕ อย่าง นี้ก็เป็นเพราะผลของความเป็นผู้มีโทสจริตนั่นเอง

ส่วนจริตที่ ๔ คือ พุทธิจริต คนที่มีจริตนี้มักจะชอบแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ชอบในเรื่องเหตุและผล จะมี

อรรถาธิบายของมนุสย (๒)

๔๕

อุปนิสัยคล้ายๆ กับคนที่มีโทสจริต แต่ที่ไม่เหมือนกัน คือ ผู้มี
พุทธรจริตจะมีธรรมอันดีงามอยู่ในใจมากมายหลายประการ เช่น
โสวัสสตา คือ ความเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย รับฟังความคิดเห็น
และคำแนะนำสั่งสอนที่มีประโยชน์ แม้ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้ที่อ่อนกว่า
หรือไม่ใช่มารดาบิดาก็ตาม หากคำตักเตือนแนะนำนั้น ประกอบ
ด้วยเหตุผลและมีประโยชน์ ทั้งเป็นสิ่งที่ดีงาม ก็จะน้อมรับฟัง
ด้วยความเคารพ และยังมีกัลยาณมิตตตา คือ ความเป็นคน
มีปัญญาฉลาดเลือกคบแต่คนดี คบกับนักปราชญ์บัณฑิต
ไม่ปรารถนาจะคบกับคนพาล และยังมีโภชนมัตตัตถุญตา คือ
รู้จักประมาณในการรับและการบริโภค ไม่มีความประมาทในธรรม
สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นคนไม่เกียจคร้าน หมั่นประกอบ
ความเพียร รักในการประพฤติปฏิบัติธรรม และเป็นผู้ใคร่ใน
การฟังธรรม

จริตที่ ๕ คือ โมหจริต คนมีโมหจริตจะเป็นคนที่มีความ
โลเล ขาดความมั่นใจในตัวเอง เวลาเดินก็มักจะเดินไปด้วย
อาการที่เปะปะ คล้ายคนไม่มีจุดหมาย ลักษณะอาการก็เหมือน
คนที่เดินขย่มตัว มักชอบเหม่อลอย ยามนอนก็ไม่เฝ้าดู วางไม้
วางมือไม่เรียบร้อย เมื่อถูกปลุกให้ลุกขึ้นก็จะฮึดอาดชักช้า
หากจะล้างเกิดโดยการกระทำแล้ว เวลาจะทำอะไรก็ไม่เรียบร้อย
เหมือนไม่เต็มใจทำ ไม่ค่อยเป็นตัวของตัวเอง ชอบเออออตาม

อริยาสัปปะกัมม (๒)

๔๖

คนอื่น ใครว่าดีก็ว่าดีตามเขาไป ใครว่าไม่ดีก็ว่าไม่ดีตามเขาไป
ในใจก็ค่อนข้างสับสน ชั่วแฉะแสงสย ตัดสินใจอะไรไม่ค่อยได้

จิตชั่วสุดท้าย จิตที่ ๖ คือ วิตกจิต มีลักษณะเหมือนกับพวกโมหจิต จะแตกต่างกันก็คือ คนที่มีวิตกจิต จะกังวลไปทุกเรื่อง ชอบคิดเล็กคิดน้อยไม่รู้จบ คิดมากจนกระทั่งเบียดเบียนตัวเองให้เป็นทุกข์ ใครเป็นอย่างนี้ ให้รีบแก้ไขเสีย

โดยทั่วๆ ไปแล้วจิตของคนเรา มักจะมีหลายๆ อย่างรวมกันในคนๆ เดียว แต่จะมีลักษณะที่เด่นชัดออกมาพอให้เราสังเกตได้ เรื่องนี้ไม่เกินวิสัยที่เราจะทำความเข้าใจได้ แต่หลักใหญ่ที่สำคัญจริงๆ คือ เราต้องรู้จักจิตอริยาสัปปะกัมมของตัวเองให้ดี ถ้าเราไม่ฉลาดรอบรู้ในเรื่องจิตใจของผู้อื่น อย่างน้อยก็ควรฉลาดในเรื่องจิตใจของตนเอง เราจะได้รู้ทันกิเลส จะได้สำรวจระวัง แก้ไขตัวเองได้ทัน เพื่อให้ใจห่างจากบาปอกุศล แต่เราจะรู้จักตัวเองได้ดีที่สุด ก็ต่อเมื่อได้ฝึกฝนใจให้หยุดนิ่ง จนกระทั่งพบกับตัวตนที่แท้จริงของเรา คือ พระธรรมกายในตัว เพราะฉะนั้นสิ่งที่น่าศึกษาที่สุดก็มีอยู่ในตัวของเราแล้ว ถ้าเรารู้ใจตัวเองได้ก็จะรู้ใจคนอื่นได้ ดังนั้นให้หมั่นทำใจให้หยุดนิ่ง ให้พบกับธรรมกายซึ่งเป็นตัวตนที่แท้จริงของเราให้ได้

